

Resultatrapport 2014: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3

Från och med läsåret 2011/2012 är det Lgr11 med nya kursplaner och preciserade kunskapskrav som ligger till grund för provets utformning. Då ämnesprovet så långt som möjligt ska kunna sägas vara likvärdigt över tid är det värdefullt att analysera vilka likheter och olikheter som framkommer ur tre närliggande prov. Denna rapport utgår från 2014 års insamlade lärarenkät svar och elevlösningar samtidigt som kontinuerliga jämförelser görs med insamlingar av resultat för 2012 och 2013 års prov.

Ämnesprovet inramas alltid av ett tema. Årets tema går under beteckningen *Naturen* och är gemensamt med provet i matematik. I likhet med proven 2012–2013 ingår åtta delprov 2014.

- Delprov A prövar elevernas förmåga att kunna berätta och beskriva vardagliga händelser samt kunna ge och ta enkla muntliga instruktioner.
- Delprov B, C, D och E prövar elevernas läsförmåga ur olika aspekter.
- Delprov F och G utgår från en berättande skrivuppgift. Eleverna skriver en text i delprov F som även används som underlag för att pröva elevernas skrivförmåga i delprov G.
- Delprov H prövar elevernas förmåga att kunna skriva en förklarande faktatext.

I ämnesprovet ingår även en frivillig del som belyser hur eleverna själva skattar sin förmåga i en självbedömning *Jag talar, läser och skriver*. Denna del har formen av olika påståenden som eleverna ska reflektera över och ta ställning till.

Totalt har 1380 lärare besvarat 2014 års lärarenkät. Av de inkomna enkät svaren undervisar 98 procent av lärarna eleverna i svenska och 22 procent i svenska som andraspråk (vissa lärare undervisar således både i svenska och svenska som andraspråk), vilket följer samma mönster som föregående år. Detsamma gäller lärarnas inställning till ämnesprovet då 98 procent av lärarna anger att provet är bra eller ganska bra i sin helhet. Många lärare tycker dock, i likhet med föregående år, att genomförandet av provet har tagit för mycket tid från den vanliga undervisningen. Trots dessa invändningar anger 83 procent av dem att provet är lagom omfattande

Vidare uppger majoriteten av lärarna, 87 procent, att de flesta elever har varit positiva till att göra ämnesprovet. Kommenterar som att eleverna tyckte proven var spännande och roliga att göra framkommer ofta. En annan återkommande lärarkommentar är att elevernas provresultat i flera fall visar att de har presterat bättre än förväntat. Några lärare menar dock att proven har inneburit stress och nervositet för en del elever, vilket kan ha inverkar negativt på provresultatet.

Från årets prov har 544 insamlade elevlösningar registrerats i provgruppens arkiv. Av de registrerade elevlösningarna är det 80 elevlösningar som följer kursplanen i svenska som andraspråk.

Delprov A – muntlig förmåga

I delprov A prövas elevernas förmåga att kunna berätta och beskriva vardagliga händelser samt kunna ge och ta enkla muntliga instruktioner. Uppgifterna till delprovet är knutna till den gemensamma affischen med barnen Nova och Troj, som det nationella provet i matematik och svenska/svenska som andraspråk är uppbyggt kring. I samband med delprovet ska läraren observera eleverna med stöd av ett bedömningsunderlag som ingår i provmaterialet. Ur lärarkommentarerna framkommer det att många lärare upplever delprov A för lätt med en för lågt satt kravnivå. Några lärare efterfrågar också mer utrymme för kreativitet i delprovet. Vidare anser några lärare att ordvalet ”instruera”, som finns i instruktionen till eleverna, kan vara svårt för vissa elever att förstå och förhålla sig till.

Lärarnas skattning av delprovet stämmer väl överens med de registrerade elevlösningarna. Dessa visar att 99 procent av eleverna som följer kursplanen i svenska når kravnivån för delprov A, vilket är samma procentsats som gäller för inkomna elevlösningar 2012. 2013 års delprov uppvisar dock ett något lägre resultat, 96 procent jämfört med 99 procent 2012 och 2014. Skillnaden mellan åren beror förmodligen på beslutet att vartannat år pröva elevernas muntlighet med stöd av en individuell uppgift och vartannat år med stöd av en gruppuppgift. I detta fall innebär det att elevernas muntlighet prövades 2012 och 2014 utifrån en individuell uppgift och 2013 utifrån en smågruppsaktivitet. Det lägre resultatet 2013 antyder därmed att det är något svårare för eleverna i årskurs 3 att nå den muntliga kravnivån i en gruppsituation jämfört med kravnivån i en individuell situation. Detta stärks av att den nationella resultatinsamlingen som uppvisar ett likartat mönster.

Delprov B, C, D och E – läsförmåga

Liksom ämnesprovet 2012 och 2013 prövas elevernas läsförmåga 2014 ur olika aspekter med stöd av fyra skilda delprov. I delprov B prövas elevernas förmåga att kunna läsa och förstå en skönlitterär text utifrån temat *Naturen*. I delprov C är det en faktatext om några småkryp runt en stubbe som eleverna ska kunna inhämta kunskaper från. Både delprov B och C består av ett antal flervalfrågor, där ett i förväg bestämt antal poäng anger kravnivån för resultatet på delprovet.

För delprov D och E gäller att eleverna enskilt tillsammans med en lärare ska kunna visa grundläggande läsförståelse. I delprov D läser eleverna inledningen till den skönlitterära texten där förmågan att läsa med flyt fokuseras, medan delprov E fokuserar om eleverna kan föra enkla resonemang om den upplästa texten och relatera denna till egna erfarenheter. Till de två delproven ingår ett bedömningsunderlag där ett antal aspekter ska vara uppfyllda för de olika kravnivåerna. Sammantaget ger de fyra delproven en sammansatt bild av elevernas läsförmåga i relation till de kunskapskrav för årskurs 3 som kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk anger.

Analysen av de elevlösningar som följer kursplanen i svenska visar att 96 procent av eleverna når kravnivån för den berättande texten och 94 procent når kravnivån för faktatexten. Vidare klarar 95 procent av dem att läsa med flyt och i stort sett alla, 99 procent, kan utföra ett textsamtal omkring den höglästa texten. I stort sett följer 2014 års elevprestationer, resultatet för 2012 och 2013, endast något/några procents avvikelse kan iaktas åt båda håll.

Även lärarenkäten mellan åren är samstämmiga. Över 90 procent av lärarna tycker att de fyra delprov som prövar elevernas läsförmåga är bra eller ganska bra, lagom svåra och att de stämmer väl överens med kunskapskravet i slutet av årskurs 3.

Delprov F, G och H – skrivförmåga

I likhet med 2012 och 2013 års ämnesprov prövas elevernas skrivförmåga i tre olika delprov med stöd av två skrivuppgifter i provet 2014. Den ena uppgiften är en berättande text om ett äventyr i naturen och den andra är en beskrivande text om skogssnigeln och skogsödlan. Den berättande skrivuppgiften prövar dock två olika delar av kunskapskraven i en och samma skrivuppgift: kunna skriva en berättelse med en inledning, handling och avslutning (delprov F) samt kunna stava ett antal ord och kunna använda sig av stor bokstav och punkt (delprov G). Delprov H prövar om eleverna med hjälp av två bilder och stödord kan återge en enkel faktatext där ämnesspecifika ord och begrepp används.

Utgångspunkterna för bedömningen av elevernas skrivande är en punkt som berörs år från år i lärarenkäterna. En återkommande fråga när det gäller den berättande texten är i vilken grad innehållet i texten ska förhålla sig till temat för skrivuppgiften. Av denna anledning har bedömningsanvisningarna till 2014 års prov förtydligats och från och med i år poängteras att texterna ska bedömas generöst vad gäller skrivuppgiftens tema. Skrivningen har mottagits väl då färre enkäter berör problematiken kring det tematiska innehållet. Vid sidan om det kan man konstatera att över 90 procent av lärarna uppger att den berättande skrivuppgiften i årets prov är bra eller ganska bra, samt har en lagom svårighetsgrad, vilket är något högre skattning än 2012 och 2013. Trots de svårigheter som lärarna framhållit tidigare år når ändå samma andel elevlösningar, 92 procent alla tre år, den uppsatta kravnivån, det vill säga att kunna skriva en berättande text med en tydlig inledning, handling och avslut.

En annan punkt som återkommer är kravnivån för delprov G. Här anser lärarna att interpunktionskravet, att kunna sätta ut stor bokstav och punkt vid tre tillfällen, är för lågt satt. Intressant i sammanhanget är att denna synpunkt har funnits med under alla år som ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk genomförts. En närmare analys visar dock att detta delprov, tillsammans med elevernas faktaskrivande (delprov H), har varit de delprov där kravnivåerna har varit svårast för eleverna att uppnå. Glädjande nog visar årets registrerade elevlösningar att 92 procent av dem når stavnings- och interpunktionskravet vilket är det högsta uppmätta värdet hittills för delprov G.

I lärarenkäten lyfts även problematiken runt instruktionen till delprov H fram. Flera lärare påpekar att uppmaningen till eleverna att skriva om minst 5 av de 7 stödorden, som hör till varje bild, gör att vissa elever bara skriver om 5 stödord. Problemet uppmärksammas speciellt i samband med bedömningen av dessa texter, då det i anvisningarna framgår att enbart meningar, eller delar av meningar, som är korrekta i relation till fakta ska bedömas. Det innebär att felaktiga meningar, där även stödord kan ingå, utgår. De elever som initialt endast använt 5 stödord och där inkorrekta meningar ingår riskerar därmed att inte nå den uppsatta kravnivån för delprovet. Här menar lärarna att det vore bättre om eleverna uppmanas att skriva om alla stödord, men att kravet om att minst 5 stödord ska ingå i texterna kvarstår i bedömningsanvisningarna. Inför provet 2015 har vi tagit fasta på dessa kommentarer och kommer justera delprov H enligt lärarnas önskemål.

Trots den framförda kritiken menar ändå den breda majoriteten av lärarna, i likhet med förgående år, att delprovet är bra eller ganska bra i sin utformning. Eftersom faktaskrivande är det delprov som eleverna har svårast för, drygt 85 procent av dem når kravnivån, är det mycket viktigt att fortsätta föra en förutsättningslös diskussion om hur detta delprov skulle kunna vidareutvecklas framöver.

Elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk

Som tidigare nämnts framgår det ur lärarenkäten att 22 procent av lärarna undervisar i ämnet svenska som andraspråk och att 80 elevlösningar följer kursplanen i svenska som andraspråk. Underlaget är därmed, i likhet med tidigare år, för litet för att några säkra slutsatser ska kunna dras.

Vid en jämförelse 2012 och 2013 med samma elevgrupp kan man ändå notera en viss tendens. På samma sätt som tidigare visar årets resultat att eleverna har lättast att nå kravnivån för det muntliga delprovet (delprov A) och för delprovet som rör ett muntligt textsamtal omkring en högläst text (delprov E). Svårast för dem är att nå kravnivån för det delprov som prövar interpunktion och stavning (delprov G) samt det delprov som rör förmågan att kunna skriva en faktatext (delprov H). En annan likhet är att eleverna som följer kursplanen i svenska överlag presterar bättre än de elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk.

Ur kommentarerna till lärarenkäten stärks bilden av att de elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk har större svårigheter att nå kravnivåerna för de olika delproven än de elever som följer kursplanen i svenska. Speciellt kommenteras att faktatexten med tillhörande skrivuppgift är svår då dessa delprov kräver en mer utvecklad ordförståelse än andra delprov. Här anser flera lärare att det ändå är positivt att det ur instruktionerna framgår att läraren ska bearbeta ett antal ord och uttryck före provgenomförandet. De tycker också att det är positivt att det är tillåtet att ytterligare förklara enskilt för en elev om behov finns. Vidare uppger vissa lärare att årets tema *Naturen* kan vara svårt för elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk att förhålla sig till på grund av kulturella skillnader. Trots dessa invändningar anser lärarna överlag att ämnesprovet har fungerat *bra* eller *ganska bra* för denna elevgrupp.

Under flera år har provresultatet för elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk visat att det behövs mer kunskap om denna elevgrupp. Som ett första steg har därför en kvalitativ undersökning utförts där 34 elevlösningar från elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk under åren 2009–2011 analyserats (Hagberg-Persson 2013).

Elever med funktionsnedsättning

I likhet med proven 2012 och 2013 framkommer det ur kommentarerna till lärarenkäten 2014 att olika typer av anpassningar har gjorts för de elever som har någon form av funktionsnedsättning. En vanlig anpassning kan vara att eleverna har möjlighet att göra delproven enskilt eller i liten grupp, ofta hos en speciallärare eller specialpedagog. En annan anpassning kan vara att eleverna får mer tid till sitt förfogande, alternativt att delproven delas

upp i minde delar med pauser emellan. Många lärare uppger att med denna typ av anpassningar har det fungerat bra för deras elever.

En del lärare menar dock att vissa elever har upplevt att delproven är jobbiga och har känt sig stressade trots att anpassningar har gjorts. Andra lärare ifrågasätter provets olika delar som de anser vara för svåra att genomföra med de elever som har olika typer av funktionsnedsättningar. Här är det viktigt att påpeka att rektor kan bestämma att en elev kan undantas från att göra hela provet eller delar av provet om särskilda skäl föreligger.

I årets lärarenkäter anger 17 procent av lärarna att en del av deras elever inte utfört alla provdelar. Motsvarande antal var 12 procent 2012 och 14 procent 2013, alltså en ökning under treårsperioden. Anledningen till beslutet att låta en del elever avstå från att delta i något eller några delprov varierar. Vissa elever är nyanlända till Sverige och deltar inte på grund av detta, andra har någon form av funktionsnedsättning eller bedöms inte klara provet av någon annan anledning, ytterligare andra har varit sjuka när de olika delproven genomförts.

Sammantaget pekar lärarenkäterna på behovet av att mer i detalj undersöka hur provet kan utvecklas vidare så att trenden att fler elever inte deltar i ett eller flera delprov kan brytas.

Litteratur

Hagberg-Person, Barbro (2013): En studie av flerspråkiga elevers svenska språkförmåga i relation till det nationella provet i årskurs 3. I: Hagberg-Persson, Barbro & Wiberg, Cecilia. *Elever visar vad de kan. Två studier kring ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3.* (Svenska i utveckling 30). Uppsala universitet. S.9–30.